

Ломакіна Л.В.

Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут", Україна

Вибір та застосування методів навчання

Опанування змістом навчання багато в чому визначається методами, які застосовує викладач. Оптимальним є такий вибір методів, який спирається на вимоги теорії навчання про відповідність методів змісту навчання, особливостям контингенту учнів, кількості навчального часу і т.ін. Разом з тим, керуючись теорією, не слід забувати, що навчання - справа творча, в якій багато залежить від накопиченого досвіду, особистих здібностей і схильностей викладача, а також від наявних засобів навчання.

Оскільки зміст навчання надзвичайно складний, методи засвоєння цього змісту надзвичайно різноманітні. У зв'язку з цим однією із складних проблем теорії навчання є класифікація методів. Спроби класифікувати методи навчання робилися на основі найрізноманітніших критеріїв: на основі критерію у вигляді джерела знань методи поділялися на вербальні, наочні, електронно-інформаційні, предметно-практичні і т.ін.; на основі критерію характеру пізнавальної діяльності учнів методи ділилися на репродуктивні та продуктивні і т.ін. Однак для педагогічної практики всі ці класифікації виявилися мало корисними. Універсальних класифікацій немає і не може бути. У процесі навчання викладач застосовує як правило свій комплекс методів. Тому останнім часом при характеристиці загально дидактичних методів виділяються ті з них, які використовуються у вивченні всіх навчальних дисциплін незалежно від їх специфіки і характеризуються певною своєрідністю, деякими власними ознаками. Найбільш продуктивними загально педагогічними методами вважаються:

1) **пасивні**, де учні виступають в ролі "об'єкта" навчання та повинні засвоїти і відтворити матеріал, який передається їм вчителем - джерелом знань. Основні методи це лекція, читання, опитування;

2) **активні**, де учні, що навчаються є "суб'єктом" навчання, виконують творчі завдання, вступають в діалог з учителем. Основні методи це творчі завдання, запитання від учня до вчителя, і від учителя до учня;

3) **інтерактивні**, де навчання побудовано на взаємодії всіх учнів і педагога. Ці методи найбільше відповідають особисто орієнтованому підходу, так як вони припускають спільне навчання (колективне, навчання у співпраці), причому і учні, і педагог є суб'єктами навчального процесу. Педагог частіше виступає лише в ролі організатора процесу навчання, лідера групи, творця умов для ініціативи учнів.

Використання пасивних, активних та інтерактивних методів широко практикувалося в системах освіти багатьох країн. Особливо цікавий для нас досвід американських колег, оскільки в останні десятиліття ХХ століття там проводилися численні експерименти і наукові дослідження в області інтерактивних методів, розроблені детальні вказівки для вчителів. Всі ці методи та напрацювання сприяють активному використанню інтерактивних методів.

Проведені Національним тренінговим центром (США, штат Меріленд) дослідження показали, що інтерактивні методи дозволяють різко збільшити відсоток засвоєння матеріалу. Результати цього дослідження відображені в таблиці, що отримала назву "піраміда навчання", з якої видно, що найменший відсоток засвоєння мають пасивні методики (лекція 05%, читання - 10%), а найбільший - інтерактивні (дискусійні групи - 50%, практика через дію - 75%, навчання інших, або негайне застосування - 90%).

Можна критично оцінювати цю "Піраміду" через те, що важко точно виміряти "засвоєння матеріалу". До того ж, ми знаємо чудових викладачів, чії лекції, майже дослівно закарбувалися в нашій пам'яті. Бувають також учні, що чудово засвоюють матеріал при читанні (розвинена зорова пам'ять). Але можна і погодитися з тим, що в середньому закономірність, виражену "пірамідою", можуть простежити практично всі педагоги.

З іншого боку, незважаючи на свою спірність, "Піраміда" спонукає до роздумів про роль методів викладання, звертає увагу на важливість

інтерактивних методів. Тенденція, що відображена у "Піраміді" вірно відображає високий потенціал інтерактивних методів, що дозволяють вести обговорення в групах, практикувати і відпрацьовувати вміння та навички на уроці і в реальному житті. І це не випадково, оскільки інтерактивні методи задіють не тільки свідомість учня, але і його почуття, а також волю (дію, практику), тобто включають у процес навчання, "цілісної людини".

Місце пасивних, активних та інтерактивних методів також добре ілюструє так звана "таксономія Блума" - таблиця рівнів і цілей навчання і розвитку пізнавальних навичок, розроблена групою американських психологів і педагогів під керівництвом професора Бенджаміна Блума. Термін "таксономія" означає систематизацію об'єктів за певними критеріями з метою створення певної послідовності (ієрархії). Блум запропонував ієрархію навчальних цілей по їх складності. Таблиця використовується вчителями практиками, і показує, що рівень знань (інформації) є лише початковим етапом в навчанні (хоча і обов'язковим, базовим) Навчання повинне тривати далі, і педагог повинен ставити перед собою й інші цілі.

Аналіз таблиці показав, що пасивні методи навчання орієнтовані, як правило, лише на рівні знання й розуміння, інтерактивні ж - задіють всі рівні навчання. Але все вищезазначене, звичайно, не означає, що потрібно використовувати тільки інтерактивні методи. Для навчання важливі всі види методів і всі рівні пізнання.

Представимо перелік найбільш поширених активних та інтерактивних методів: 1. творчі завдання; 2. робота в малих групах; 3. навчальні ігри (рольові, ділові, освітні); 4. використання суспільних ресурсів (запрошення фахівця, екскурсії); 5. соціальні проекти (змагання, виставки, вистави тощо); 6. розминки (різного роду); 7. вивчення та закріплення нового інформаційного матеріалу (інтерактивна лекція, учень в ролі вчителя, робота з наглядним посібником, кожен вчить кожного); 8. робота з документами (складання документів, письмова робота з обґрунтування своєї позиції); 9. обговорення складних і дискусійних проблем (проектний метод, шкала думок, дискусія, дебати,

симпозіум; 10. вирішення проблем (мозковий штурм, дерево рішень, переговори і медіація).

Дуже складно класифікувати інтерактивні методи, так як багато з них є складним переплетінням кількох прийомів. Ми пропонуємо дуже умовне об'єднання методів у групи, перш за все за цілями їх використання. Використання тих чи інших методів залежить від різних причин: мети заняття, досвідченості учасників і викладача, їх смаку. Потрібно також обумовити і умовність назви багатьох методів. Часто одна й та ж назва використовується для позначення різного змісту, і навпаки одні й ті ж методи зустрічаються під різними іменами.

Вибір того чи іншого з розглянутих методів навчання, звичайно, не повинен бути випадковим. Однак на практиці нерідко викладач діє за звичними для нього схемам, сформованим в його багаторічній практиці.

Навчальний процес - це динамічна конструкція, що слід розуміти. У живому педагогічному процесі і методи отримують свій розвиток, приймають нові властивості. Об'єднання їх в групи за жорсткою схемою не виправдано, оскільки це стримує вдосконалення навчального процесу. Мабуть, варто йти шляхом їх універсального поєднання і застосування з метою досягнення високого ступеня адекватності вирішуваним навчальним завданням. На кожному етапі навчального процесу одні методи займають домінуюче, інші - підлегле становище. Одні методи більшою мірою, інші в меншій забезпечують вирішення навчальних задач. Відзначимо й те, що не включення хоча б одного з методів навіть в його підлеглому положенні в рішення задач уроку істотно знижує його ефективність.

Література:

1. Silberman M. Active Strategies. 101 Strategies to Teach Active Learning. – Boston, London etc., 1996. – P.2 – 3.